

Eegala Barnoota Ijoollummaa fi Tajaajila Kunuunsaa ijoollee keessan Itti Madaqsuu gargaaruu

OROMO

Haala gaariidhaan barnoota eegala ijoollummaa jalqabuun barbaachisaa dha. Ati fi maatiin kee simatamaa, nagaa itti qabaatuu fi gargaaramuun barbaachisaa dha. Mucaan kee guyyaa jalqabaa ijoollee kaan waliin wal bara, barsiisota, barnoota irratti kan gargaaran fi kanneen eegala guddina ijoollummaa irratti hojjetan waliin wal arga, walitti siqeenya ummata.

Eegalli Barnoota Ijoollummaa fi Tajaajilli Kunuunsaa Victoria keessaa *Qindeessama Barmusa Waggaa Jalqabaa fi Guddinaa Victoria (Victorian Early Years Learning and Development Framework (VEYLDF))* jedhamuun gaggeessama. Qindeessamni kun 'eenyummaa ijoollee fi waa'ee maatii isaanii akkasumas seenaa aadaa isaanii akka itti baratan qajeelchuu fi guddisuuf barsiisotaaf hubannoo kenna. Yeroo ogeessotni eenyummaa isaanii adda tahe kabajanii fi beekamtii kennaniif ijoolleen simatamuun itti dhagayama' (VEYLDF, 2016, fuula. 12). Hubannoon akkasii kun yeroo mucaan kee akka haarayaatti Eegala Barnoota Ijoollummaa fi Tajaajila Kunuunsaa eegalutti haala itti barsiisotni mucaa keetti dhihaatan fi gargaaran akka beekaniif, mucaa kees madaqsuu keessatti isaan gargaara.

Tajaajilli Barnootaa fi Kunuunsaa ijoollee Jalqabaa walta'iinsa barsiisotaa fi maatii gidduutti akka bu'uura sagantaa qulqullina qabuutti ilaala. Jalqabarraa kaasee hariiroon kabajaa agarsiiftuu cimaa tajaajila qulqullina olaanaa qabuudha. Barsiisonni ho'aa fi simannaa gaarii akka ta'anii fi afaan maatii keessaniitti fayyadamuu akka jajjabeessan eeguu dandeessu.

Tajaajiloonni karaa tajaajila afaan turjubaana bilbilaatiin qunnamtii si waliin taasifamu deeggaruun odeeffannoo sirrii ta'e akka argattu fi carraa gaaffii gaafachuu fi afaan irra caalaa sitti mijateen odeeffannoo dabalataa barbaaduu akka argattu mirkaneessuu danda'a. IDabalaataan, hojjetaan deggersaa afaan maatii kee dubbatu yeroo gabaabaaf ijoollee keessan tajaajilicha keessatti walitti dhufeenyaa fi miira ofii ta'uu waan horatuuf gargaaruuf argamu danda'a.

Qulqullina Barnoonni Ijoollee Jalqabaa maatii 'baruu fi guddina ijoollee irratti dhiibbaa jalqabaa' jechuun beekamtii kenna (VEYLDF, 2016, fuula 9). Barsiisonni sagantaa waggoota jalqabaa keessatti galtee maatii fi hirmaannaa isaaniif iddoo guddaa kennu fi barbaadu. Kunis shaakala barsiisotaa odeeffannoo kennuu qofa osoo hin taane ijoollee naannoo barnootaa fi kunuunsaa isaanii fi naannoo manaa keessatti namoota gidduutti wal amantaa, tasgabii fi walitti dhufeenya akka horatan gargaara kunis bu'aa barumsaa ni guddisa. Maatiinis tajaajila kana irratti akka hirmaataniifi yeroo walgahii jalqabaatti akka argaman ni jajjabeeffamu. Kunis ijoolleen keessan nageenyi akka itti dhaga'amu kan gargaaru yoo ta'u, yeroo ijoolleen keessan isin malee achi jiru tajaajila sanatti maaltu akka ta'u hubachuuf isin gargaara.

Tajaajilli ijoollee jalqabaa keessan karoora qaabachiisa isinii fi ijoolleen keessan tajaajiloota akka wal bartan gargaaru ni qabaata. Kunis kan dabaluu;

- osoo maqaa wamuun seera qabeessa hin jalqabin dura ijoollee keessan waliin tajaajilichaa daawwachuu
- walgahii gabaabaa irraa eegalee hanga walgahii dheeraa ijaaruun isiniifi ijoolleen keessan akka miira mijataa tahe itti dhagahamu gargaaruu.

barsiisonni ijoolleen jalqabaa keenya yeroo isin waliin dabarsuudhaan waa'ee keessanii fi ijoollee keessanii gaaffii tokko tokko isin gaafatu. Kunis fedhii ijoollee keessanii irratti hubannoo gaarii akka qabaatan kan taasisu yoo ta'u sagantaa carraa barumsaa fi bu'aa gaarii ijoollee keessaniif akka guddisu akka uumuuf isaan gargaara.

Fakkeenyonni odeeffannoo tajaajilli ijoolleen jalqabaa akka isaaniif qooduuf isiin gaafachuu kan danda'u;

- Odeeffannoo waa'ee fayyaa ijoollee – galmee talaallii, fedhii yaalaa, dhukkuboota ykn alarjii.
- Filannoo jijjiirraa hirriba gabaabaa, filannoo mana fincaanii fi shaakala manaa.
- Nyaata ijoolleen nyaatan, sirna/akkaataa yeroo nyaataa.
- Boqonnaa/yeroo hirribaa ijoolleef barbaachisu.
 - Bakka ofii isaanii, siree isaanii ykn nama kan biroo waliin rafuu?
 - Faarfannoowwan akkamii jaallatu?
 - Kitaaba, waan ittiin tabatan ykn birlibsi jaallatuu?
 - Guyyaa yeroo akkamii boqotu/rafu?
- Ayyaana fi duudhaa maaltu maatii keessaniif barbaachisaa dha?
- Barsiisonni odeeffannoo biroo isin isaaniif qooduuf barbaaddan sirnan ni simatu.
- Akkasumas waa'ee ijoollee keessanii odeeffannoo Barsiisonni akka beekan barbaaddan kan ijoollee keessan waliin akka bobba'an isaan gargaaru ni qabaattu.

Filannoon biroo ijoolleen keessan tajaajila ijoollummaa jalqabaa isaanii keessa yeroo qubatan deggeruu dandeessan

- Bakka tajaajila irratti ijoollee keessan waliin yeroo dabarsuu – adeemsa tajaajilichaa ijoollee keessaniif ibsa, taphadhaa, seenaa dubbisaa fi sirboota afaan keessaniin sirba.
- Ijoollee biroo wajjin akka wal qunnaman isaan deeggara. Kunis namoota biroo cina akka taa'an jajjabeessuun, ijoollee biroo wajjin of beeksisuudhaan, sochiiwwanii fi taphoota irratti hirmaachuu qofa ta'uu danda'a.
- Ijoolleen keessanii fi namoota afaan tokko dubbatan kaan wajjin haasa'uuf yeroo dabarsa.
- Ijoollee keessan waliin waa'ee waan isaan mudachaa jiruu fi itti dhaga'amu haasa'aa: isaan tasgabbeessaa fi jajjabeessaa.
- Ijoolleen keessan barsiisonni isaanii eenyu akka ta'an, maqaa isaanii fi gargaarsa yoo barbaade gara isaanii deemuu akka danda'u akka beeku mirkaneessaa. Maqaa barsiisaa isaanii isiin waliin dubbachuu fi gargaarsa gaafachuun gahee taphachuu akka shaakalan carraa isaaniif kenna.
- Yeroo hunda osoo hin deemin dura nagaa dhaama, booda akka deebitan ijoollee keessaniif mirkaneessa. Ijoollee keessan osoo hin deemin dura barsiisaa fi/ykn ijoollee biroo wajjin sochii tokko irratti akka bobba'an gargaaruudhaan akka tasgabba'an gochuun gaariidha.
- Gaaffii kamiyyuu akka gaafataniifi yaaddoo isaan mudachuu danda'aniif deebii akka kennitaniif carraa akka argataniif galgala/ganama sana osoo hin argamin dura hojii idilee fi naannoo tajaajilichaa irratti mari'adhaa.
- Barsiisonni fi dhiyeessaan barumsa ijoollee keessanii yeroo tajaajila kana keessa jirtan isniifi ijoollee keessan deeggaruuf akka jiran yaadadhaa.

Wabiiwwan

Damee Barmootaa fi Leenjii, 2016. *Qindeessama Eegala Barmoota Jalqaa fi Guddinaa Victoria.*